

УДК 364.48

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Н. М. Деева, д. е. н., професор, Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, dn_n@ukr.net

Окреслено особливості виконання державою своїх соціальних функцій в умовах розбудови соціально-економічної моделі розвитку. Особливу увагу приділено структурній подвійності соціальної функції держави. Через спеціальні індикатори оцінено економічну активність і рівень підтримки незахищених верств населення в Україні, а також узагальнено спроби влади щодо регуляторного забезпечення соціального призначення держави за роки незалежності. Визначено умови досягнення державою соціальних цілей за рахунок перегляду теоретико-методологічної бази бюджетного процесу.

Ключові слова: соціальна функція держави, реалізація соціальної функції держави, соціальна держава, індикатори економічної активності держави, особливості соціальної політики в Україні, теоретико-методологічна база бюджетного процесу.

Постановка проблеми. Перед людством, яке вступило у ХХІ ст., стоїть складне завдання досягнення такого типу розвит-

ку, вихідною і кінцевою метою якого б, безперечно, стала людина з усіма її різноманітними потребами. Йдеться про нову спробу

повернення людям віри в можливість визначення й реалізації несуперечливої системи цілей, яка забезпечує досягнення соціальної справедливості. Інститутом, здатним забезпечити життя суспільства як цілісного організму, є держава. Проте розкриття соціальної специфіки держави вченими і практиками виявилось справою непростю і набуло не лише форми її різного тлумачення, але й навіть несприйняття в силу наявності зростання суперечності політичних, правових й та економічних поглядів на проблему її створення й функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За часів незалежності України наукові пошуки у сфері проблем побудови соціальної держави виявилися чи не найбільш масштабними. До таких пошуків належать опрацювання теоретико-методологічних питань соціалізації економіки, механізму забезпечення соціальної орієнтації в ринковій економіці, обґрунтування соціальної політики, особливостей надання суспільних послуг тощо.

Особливо виділяються в цьому контексті напрацювання які стосуються виокремлення соціальної функції держави в якості самостійної, а в деякій мірі й інтегративної функції, що викладені в роботах В. Хари та В. Новікова [1], В. Городяненка [2], В. Гришкіна [3], В. Котюка [4], та ін. В останні роки наукова думка була спрямована на визначення ролі і складових соціальної функції держави [5], дослідження джерел реалізації соціальної функції держави [6], встановлення соціального призначення права [7], аналізу сучасних моделей реалізації соціальних функцій у демократичних країнах [8].

Однак, не дивлячись на активізацію науковців у дослідженні проблеми виконання державою власного соціального призначення, залишається прогалина в обґрунтуванні механізму реалізації соціальної функції за принципово нового конструкту її складових. За тією теоретичною і практичною базою, яка існує на сьогодні щодо створення і функціонування соціальної держави, остання є соціальною системою, що повністю гарантує громадянам різного соціально-економічного статусу споживання матеріальних і духовних благ у межах прожитко-

вого мінімуму, а також створення стабільних умов нарощування життєвого рівня населення шляхом самореалізації особистісного потенціалу в умовах прийнятого механізму господарювання. У прагненні виконати своє соціальне призначення держава має оптимально поєднати у своїх діях якості суб'єкта і інституту його забезпечення. Проте їх суміщення та поступове розширення соціальної функції держави в межах єдиного суспільного простору і є тим самим «тонким місцем», яке й визначає деструкції в соціальному поступі суспільства.

Формулювання мети статті. Метою статті є визначення умов досягнення державою соціальних цілей за рахунок перегляду теоретико-методологічної бази бюджетного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація інституту соціальної держави передбачає відповідальність суспільства за умови існування кожного громадянина, і, водночас, кожен громадянин має бути відповідальним за формування власного добробуту. З цього визначення випливає принципова методологічна позиція щодо змісту і структуризації соціальної політики, яка реалізує себе в широкому і рамковому варіантах.

Широкий контекст соціальної політики в національному просторі передбачає перехід від «патерналізму» до високої активності членів суспільства в формуванні власного добробуту, а звужений контекст є пасивним та пов'язаним зі створенням і реалізацією економічної бази підтримки державою тих, хто ще або вже неспроможний до самозабезпечення в обмеженому спектрі потреб. Коли йдеться про активізацію працездатних членів суспільства, то вибудовується логічний ланцюжок у руслі наслідку активності, за яким слідує підвищення обсягів виробництва та прибутковості суб'єктів господарювання, що автоматично сприяє збільшенню заробітної плати найманих працівників та обсягу відрахувань на соціальні потреби в суспільному масштабі. Завдяки зростанню заробітної плати працюючі за наймом отримують не тільки фінансову можливість до самозабезпечення, але й беруть на себе відповідальність за підтримання життєдіяльності членів сімей, розванта-

жуючи соціальну систему від сплати допомог по безробіттю, соціальних допомог тощо.

Таке розуміння соціальної політики потребує оцінки за певними індикаторами практики приведення її змісту у відповідність до умов соціалізованого ринку. Дотримуючись логіки відтворення реалій фор-

мування й реалізації соціальної політики впродовж 1990–2014 рр. у контексті активності і соціальної підтримки населення, обґрунтованим є для їх оцінювання задіяння таких показників як темпи росту ВВП, середньомісячної заробітної плати і зміни питомої ваги соціальних трансфертів у доходах населення (рис.1).

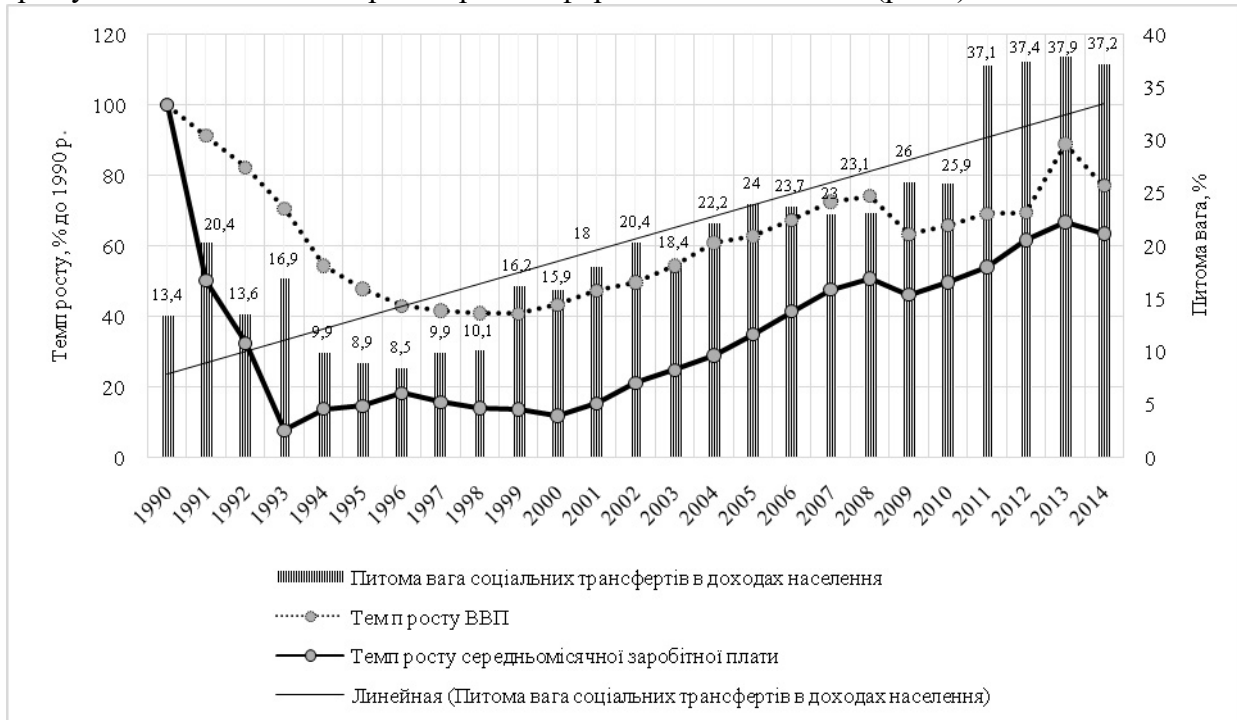

Рис.1. Динаміка показників, що відтворюють економічну активність і підтримку державою життєздатності населення у 1990–2014 рр.

Джерело: складено і розраховано за даними Державної служби статистики України.

Керуючись динамікою ВВП і середньомісячної заробітної плати, які за двадцятичотирирічний період так і не наблизилися до значень 1990 р. і склали відповідно до них тільки 77,1 % і 63,6 %, можна констатувати послаблення уваги держави до питань мотивації, а слідом і результативності праці. Внаслідок цього та з ряду інших причин, пов'язаних з питаннями зайнятості, населення не змогло досягти необхідної економічної самостійності. Воно не тільки не набуло, а й втратило добробутні позиції, а також багато в чому потребувало підтримки держави, про що засвідчує зростання питомої ваги соціальних трансфертів у доходах населення. Безумовно, достатня частина соціальних трансфертів утримує пенсійні виплати та стипендії. Але в їх складі вагома і до того ж динамічна частка припадає на соціальні допомоги, які за своєю сутністю спрямовані на пом'якшення негараздів бід-

ності і слугують проявом погіршення соціальної структури населення. Згідно з розрахунками, питома вага соціальних допомог у складі доходів населення складала у 2014 р. понад 21,3 % і перевищувала аналогічний показник 1990 р. на 8,2 в.п. [9, с. 407; 10, с.372]. Вагомість цієї зростаючої частки підкреслює факт зменшення на початок 2015 р. кількості пенсіонерів та зменшення кількості бюджетних місць у навчальних закладах.

У цій констатації поєднано кілька принципових моментів. Перш за все, важливо звернути увагу на те, що державне регулювання системи соціального захисту та соціального забезпечення населення (різні види соціальних допомог, субсидій, пільг населенню) набуло пріоритетності над питаннями удосконалення системи оплати праці і приведення її у відповідність до ринкових змін в економіці. В результаті дві базові системи людського розвитку – оплата праці

і соціальний захист населення – змінювалися за різними напрямками. Особливо значущим у цьому аспекті є розростання системи соціального захисту та соціального забезпечення населення відповідними законодавчими актами, зокрема з питання збільшення мережі і контингенту отримувачів соціальної державної допомоги та обсягів соціальних видатків державного і місцевих бюджетів. На протигагу системі соціального захисту та соціального забезпечення населення законодавча й нормотворча діяльність держави щодо умов оплати праці найманих працівників повільно «розвалювалася» і фактично була перенесена до другорядних заходів.

У кінцевому підсумку процедури захисту трудових прав громадян перетворилися в довготривалу незриму арену боротьби працюючого населення, що відстоює соціальні права, і роботодавців, які вже давно створили свою «модель трудових відносин» у національному просторі, в якій ними лобіюються, в основному, питання зменшення розмірів податків та зборів на оплату праці та на отриманий прибуток від їх господарської діяльності. Та й сам Трудовий кодекс України для бізнесу став вже не таким важливим. Більш того, треба чесно визнати, що в нинішніх умовах правового нігілізму, який став звичним явищем, на мою думку, довго не працюватиме будь-який навіть досконалий Трудовий кодекс. Для бізнесу важливішими стали ті державні заходи, які зосереджені на змінах податкового і бюджетного законодавства на його користь. Тому на відміну від проекту Трудового кодексу України, який роками знаходиться на різних рівнях і стадіях обговорення, прийняті у 2010 р. чергові Податковий кодекс України і Бюджетний кодекс України уже мають десятки затверджених Верховною Радою змін з питань, які прямо або опосередковано створюють преференції бізнесу, а не найманому працівнику. Як тут не згадати народне прислів'я, за яким «ніщо так не годує, як не вирішена проблема».

Відомий критик соціалістичної ідеології Фрідріх Август фон Хайєк у свій час зазначив: «Можна стверджувати, що з позицій правозаконності практика застосування правила без винятків є певною мірою більш

важливою, ніж зміст самого правила....ми можемо їздити і по лівій, і по правій стороні дороги, це не має значення, суттєво тільки те, що ми все це робимо однаково. Дане правило дозволяє нам передбачати поведінку інших людей. А це можливо, якщо всі виконують його, беззаперечно, навіть у тих випадках, коли воно може здатися несправедливим» (розрядка автора) [11].

У контексті регуляторного забезпечення владою соціального призначення держави необхідно підкреслити, що за роки незалежності України програмні документи щодо основних напрямів соціальної політики з прямим наголосом на пріоритетні державні аспекти затверджувалися указами Президента України двічі, а саме у 1997 р. на 1997–2000 рр. [12] і у 2000 р. – на період до 2004 р. [13].

Для визначеності у проблемах забезпечення соціальності на теренах України за роки незалежності було здійснено кілька спроб створити та затвердити на законодавчому рівні «Концепцію сталого розвитку країни» [14]. Не дивлячись на безрезультативність цих спроб, нова парадигма розвитку суспільства (sustainable development) поступово витісняє державні стратегічні програми щодо формування, виконання і контролю соціальної політики до ряду державних завдань сталого розвитку.

Однопорядкова з приведеною концепцією методологічна платформа щодо соціальних аспектів розвитку закладена і в реформи, передбачені «Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020»» (далі – Стратегія) [15]. У контексті Стратегії передбачено декілька векторів суспільного поступу, за якими передбачається досягнення європейських стандартів життя та гідного місця Україні в світі, а також забезпечення гарантій у тому, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг у державному та приватному секторах. Навряд чи можна не погодитися з виокремленими перспективами. Проте, якщо перейти від абстрактного сприйняття цільових віх до

конкретного, то слід врахувати необхідність зміни акцентів щодо суб'єктів реалізації Стратегії, а саме набуття територіальними громадами права самостійного вирішення питань місцевого значення, свого добробуту і водночас відповідальності за розвиток всієї країни.

Конструктивною основою вирішення цього надскладного питання соціального, політичного й економічного розвитку є радикальні зміни у здатності влади до виконання соціальної функції. В їх порозумінні є сенс керуватися логікою Е. Ласло, за якою «...всі говорять про життєздатність, але не всі розуміють, що саме поставлено на карту. Напрошується неминучий висновок: ...ми повинні змінитися. Побоююсь, що питання вже йде не про те, чи слід нам змінюватися, а про те, як швидко і наскільки якісно ми змінимося...» [16].

Зрозуміло, що «змінитися» повинна не тільки влада. Змінитися повинні всі суб'єкти економіки, а саме держава, суспільство, бізнес та громадяни, обов'язково враховуючи, що ці процеси взаємозалежні. Крім того, давно відомо, що вибір суспільством шляхів і методів досягнення забезпечення соціальної спрямованості розвитку не є вільним, так як при всьому безперечному домінуванні економічної сфери тенденція до економізації ставить на чергу денну і активізує протилежну їй тенденцію, а саме посилення соціальної компоненти суспільного життя. Одночасно посилення як однієї, так і іншої компоненти має відбуватися не в умовах зростання суперечності між ними, а на підґрунті органічного поєднання і співіснування. Більше того, прояв і пом'якшення суперечностей відображають цільову діяльність великих мас людей і окремої людини як потужного внутрішнього двигуна суспільного прогресу.

Один із провідних вітчизняних учених Анатолій Гальчинський наголошує, що «Новим у розвитку суспільства є подолання економічного детермінізму (економіка – основа, решта – надбудовні складові)... Йдеться, знову-таки, про особливо значуще – про домінантність в економічному процесі логіки соціальних перетворень... Відповідно, між економічними та соціальними (в широкому контексті) факторами субординація

змінюється на користь останніх.» [17].

Для окреслення орієнтирів першочергових змін у цьому контексті автором було проведено ряд оцінок, у тому числі інституціонального забезпечення соціальної відповідальності суб'єктів економіки за соціальну динаміку і їх участі у розвитку потенціалу соціалізації, які показали наступне.

По-перше. Динаміка обсягів доходів та видатків Зведеного бюджету України та отриманого фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування суб'єктами господарювання, яка приведена на рис. 2, показує, що доходи Зведеного бюджету України у 2008–2014 рр. забезпечувалися не бізнесом, а суб'єктом, відносно якого він мав нести повноцінну соціальну відповідальність.

По-друге. Порівняльний аналіз змін обсягів основних видів податків і зборів за період двох реформ бюджетного і податкового законодавства, презентованих на рис.3, підтверджує високий рівень впливу інтересів бізнесу на формування податкової політики держави. Так, за період, який аналізується, відбувалося постійне зменшення частки обсягів податку на прибуток суб'єктів господарювання, рентної плати, зборів на паливно-енергетичні ресурси та доходів від операцій з капіталом у загальному обсязі доходів ЗБУ. Водночас, випереджувальними темпами зростали обсяги тих податків, які зменшують реальні власні доходи населення, особливо найманих працівників. Ми маємо на увазі податки та збір на доходи фізичних осіб, внутрішні податки на товари і послуги (податок на додану вартість, акцизний податок з вироблених в Україні товарів тощо).

По-третє. Такий стан виконання соціальної функції в державі призвів до непомірного її перевантаження концентрацією нарівні центральних органів влади всіх механізмів і можливостей щодо забезпечення добробуту населення, з практичним відстороненням останнього від вирішення проблем позитивної динаміки власного життя за рахунок власної праці. Адже саме податки на заробітну плату та податок на прибуток, як продукт зайнятого населення, є основними джерелами наповнення місцевих бюджетів і, в значній мірі, державного бюджету.

Рис.2. Динаміка виконання бізнесом базових основ соціальної відповідальності за результатами господарювання в 1998–2014 роках.

Джерело: Складено за даними статистичних збірників «Бюджет України» за 1998–2014 рр.

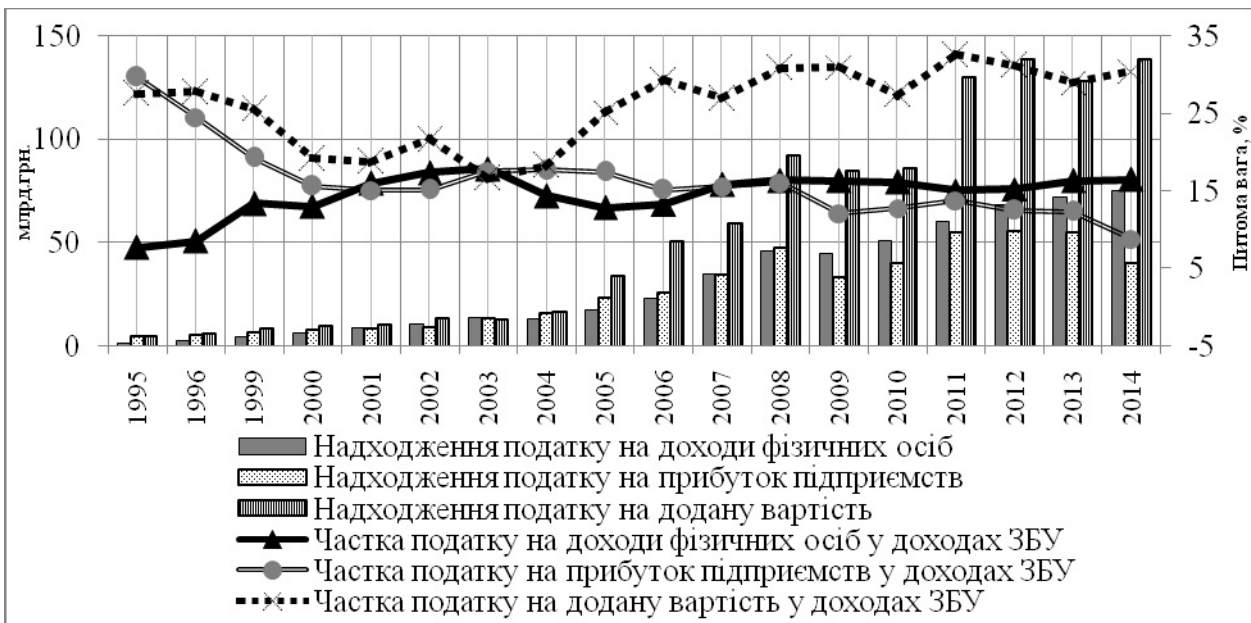

Рис.3. Динаміка змін надходжень податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у 1995–2014 рр.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

По-четверте. Відсутність у державі системних дій щодо стимулювання економічного і відповідного бюджетного зростання в цілому по Україні та її територій зокрема призвели до щорічного зменшення фінансової забезпеченості соціальної функції держави за рахунок доходів бюджету. У

цьому контексті йдеться про реалії наповнення бюджету за рахунок прямих податкових надходжень від суб'єктів економіки, зокрема податком на прибуток підприємств і податком та збором на доходи фізичних осіб (надалі ПДФО) як окремо, так і разом (рис. 4).

Рис.4. Рівень забезпечення витратів Зведеного бюджету України податком на прибуток підприємств та податком з доходів фізичних осіб за 1999–2014 рр.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

Згідно з розрахунками, питома вага податку на прибуток підприємств впродовж 1999–2014 рр. зменшилася в 3,7 раза, а ПДФО – в 1,4 раза. Їх поєднані лімітуючі можливості презентує факт зменшення надходжень від них до ЗБУ в 2,2 раза із 81,1 до 37,3 відсотка.

По-п'яте. Продовжуються тенденції зростання централізації доходів у державному бюджеті при одночасному суттєвому збільшенні навантаження місцевих органів самоврядування через делегування державою додаткових повноважень на місцевий рівень. Причому зменшення частки власних доходів місцевих бюджетів у загальних доходах Зведеного бюджету України (далі – ЗБУ) відбувається в умовах зростання частки тих їх доходів, які формуються за рахунок сплати ПДФО, або простіше – за рахунок основних податків, які сплачуються населенням у відповідних селах, селищах, містах!

Ці факти підтверджують думку, що на практиці розвиток економіки розглядається як мета, а зміна умов життя людей не вбачається навіть засобом її досягнення. У таких умовах недостатність необхідних державних механізмів справедливого розподілу доходів ЗБУ і стимулювання всіх суб'єктів економіки до зростання як доходів державного, так і місцевих бюджетів та формальний поділ їх

адміністрування фактично унеможливають перехід місцевих органів самоврядування на новий рівень формування і використання бюджетних коштів на «бюджет розвитку» замість «бюджету споживання».

Власний практичний досвід державного управління та наукові дослідження ефективності фінансування соціальних заходів і закладів на рівні регіонів дозволяють стверджувати, що проблема об'єктивізації стану соціально-економічного розвитку країни не може бути зведена до узагальнення розрізнених даних про ступінь соціальності системи на тому чи іншому етапі соціально-ринкового реформування або навіть до пошуку якого-небудь, так би мовити, «найкращого» показника, що безпосередньо відображає всі сторони процесу соціалізації. Насамперед, необхідно радикально визначитися щодо інструментальних пріоритетів діагностики соціалізаційних можливостей країни. І не зводити їх, як це розуміють у більшості випадків, до розробки економіко-математичних моделей, програм на основі великого обсягу інформації. Сьогодні перш за все необхідно дати відповідь на питання про те, які саме чинники слід враховувати в кожній реальній ситуації, і які з них з «бородою», а які «новостворені», щоб дійсно пояснити зміст необхідних змін у розвитку потенціалу соціалізації. Важливо вивчити

конкретні вихідні параметри та їх співвідношення, які мають братися до уваги загалом і під час конструювання бажаної динаміки соціально-економічної бази добробуту. Для їх визначення необхідно керуватися насамперед самою постановкою завдання щодо забезпечення виконання соціальної функції держави в ринкових умовах, яка вимагає, як об'єктивно обумовлену необхідність, невинного нарощування економічного і фінансово-бюджетного потенціалу до такого рівня, на якому держава буде здатна забезпечити добробут більшості членів суспільства. При цьому слід розуміти, що точкою перетину всіх векторів соціальної політики і первинним та визначальним осередком суспільства є сім'я, в якій відбуваються усі істотно взаємозалежні соціальні процеси, що зумовлюються закономірностями розвитку суспільства. Тут доцільно згадати, що ще Аристотель більше ніж за три століття до нашої ери писав, що «від природи людина схильна створювати скоріше пари, а не держави – настільки, наскільки сім'я первинніша і необхідніша від держави» [18, с.442].

Усі ті суперечності, про які йшла мова вище, висвітлюють «невидимі» на перший погляд причини повільного становлення соціального призначення держави, адекватного ринку. Повертаючись до світової практики формування й розвитку соціалізаційного потенціалу, необхідно особливо врахувати наступне. У будь-якій країні він формується як за безпосередньої, так і за опосередкованої участі держави, але незалежно від цього соціальна система в Україні конституційно гарантує надання своїм громадянам соціальних і соціально-економічних прав. Саме не врахування останнього державною владою і є тією «невидимою причиною» повільного розвитку всіх складових соціальної функції держави. Органічно пов'язується з приведеною констатацією вислів видатного економіста А. Маршалла: «... І як це трапляється в економічній науці, ні ті результати відомих причин, ні ті причини відомих результатів, які найбільш помітні, не є загалом найважливішими. «Невидиме» частіше всього найбільш гідне вивчення, ніж «видиме». Особливо це справедливо, коли ми маємо справу не з якимось питанням, яке представляє лише локальний чи часовий інтерес, а прагне-

мо знайти керуючі ідеї для розробки довгострокової політики в інтересах суспільства або в силу іншої причини ми менш зацікавлені в безпосередніх причинах, ніж в причинні причин – *causoeccausantes*» [19, с.221].

Невідповідність гарантій, затверджених Конституцією України, і довільне їх виконання різними гілками влади, постійне неконституційне внесення змін до законодавчих актів свідчать про політичну обмеженість розуміння того, чи країна вже визнана соціальною, чи то прагне стати такою.

Висновки. Отримані в результаті дослідження фіксації реалізації державою власного соціального призначення дозволяють стверджувати про ослабленість її зацікавленості в зростанні ефективності суспільного виробництва і покладання у цьому питанні виключно на аксіоматичність раціонального господарювання приватного власника засобів праці. Виокремлена тенденція не сприяла переорієнтації соціальної політики з безпосередньої підтримки незахищених верств населення на пошук балансу інтересів найманих працівників та роботодавців, який би враховував проблему їх життєзабезпечення через зміну мінімізації соціальних стандартів і гарантій.

Мова не йде про зменшення або збільшення обсягів видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення, які мають пряий вплив на пом'якшення життєвих негараздів населення. Наголошується на логічності отримання ефективного результату від цих витрат. Так само, як і від використання коштів державного і місцевих бюджетів на утримання бюджетних установ, розвиток соціальної інфраструктури, на бюджетні інвестиції у розвиток економіки держави у різних формах державної підтримки суб'єктів господарювання. Тобто всі витрати держави і органів місцевої влади, які проводяться за рахунок доходів ЗБУ, повинні впливати на зростання добробуту населення і обов'язково зменшувати рівень його бідності. Насамперед тому, що доходи державного та місцевих бюджетів є по суті не державними, а народними коштами. Але термін «народні кошти», на жаль, не передбачений законодавством України і не вживається нашими політиками. Разом з тим, враховуючи сутність інституту і механізм

функціонування «соціальної держави» та конституційну норму статті 5 про те, що «... єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування» [20] та незадовільний стан використання бюджетних коштів у сучасний період, незважаючи на те, що в країні відбувається зміцнення солідарності суспільства, особливо в усіх формах їх прояву щодо захисту державності і незалежності України, на Сході і Півдні України, доцільно розглянути питання про зміни та уточнення загальноприйнятих термінів «державні доходи», «державні витрати», тощо.

В теперішній час, нової хвилі реформування соціальних заходів, зокрема бюджетного забезпечення розвитку місцевого самоврядування та модернізації системи розвитку зайнятості населення надзвичайно важливо їх проводити з радикальним удосконаленням оцінок виконання запланованих показників, визначених Стратегією подолання бідності населення, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 161-р на 2016–2020 роки [21].

Разом з тим, для прискорення вирішення складних питань соціальної функції держави стратегічного характеру у перехідний період реформування місцевих бюджетів, необхідно розпочати з простих і зрозумілих та одночасно надзвичайно необхідних державницьких кроків, а саме:

– провести суцільну інвентаризацію всіх законодавчих актів щодо виконання соціальної, бюджетної і податкової політики;

– у стислі строки здійснити оцінку соціального стану всіх регіонів та ввести в практику складання соціальних кадастрів територіально-адміністративних одиниць держави для забезпечення прийняття ефективних рішень при плануванні і виконанні її соціальної функції відповідно до Конституції України;

– терміново переглянути всі нормативні акти з питання надання субсидій і пільг та внести до них зміни з метою усунення дублювання, виходячи з принципу їх адресності та отримання тими верствами населення, які їх потребують; одночасно вирішити питання щодо інтеграції інформаційних ресурсів,

державних реєстрів, облікових, довідкових, білінгових (виплатних) та інших інформаційних ресурсів міністерств, відомств, державних фондів, урядових та корпоративних сайтів, у тому числі бізнесових структур, які мають відношення до витрат коштів із бюджетів усіх рівнів, незалежно від їх відомчої підпорядкованості, та скласти єдиний публічний реєстр призначення і надання громадянам і суб'єктам господарювання всіх соціальних допомог, пільг, субсидій та інших преференцій за рахунок коштів як державного так і місцевих бюджетів;

– розробити державні правила й процедури із системного обстеження та аналізу роботи бюджетної сфери і впровадити єдиний порядок створення бюджетних установ не за ознаками їх утримання, а за доцільністю та необхідністю державних функцій.

Проведення таких заходів дозволить створити об'єктивну і достовірну нормативну та регуляторну базу планування і розвитку соціальної політики держави. В той же час сприятиме публічному комплексному розгляду питань державних і місцевих фінансів у частині визначення потенціалу фінансової забезпеченості не тільки видатків по соціальному захисту населення, а також видатків на розвиток соціальної інфраструктури і створить умови для правового та інституціонального забезпечення конституційного соціального призначення держави.

Література

1. Хара В. Побудова соціальної держави – загальне національне завдання / В. Хара, В. Новіков // Україна: аспекти праці – 2003. – № 3. – С. 27–32.
2. Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В. Г. Городяненка. – К. : ВЦ «Академія», 2003. – 560 с.
3. Гришкін В. О. Соціалізація економіки України: теорія, методологія, перспективи: монографія / В. О. Гришкін – Д. : Пороги, 2005. – 498 с.
4. Котюк В. О. Загальна теорія держави і права: Навчальний посібник / В. О. Котюк – К. : Атіка, 2005. – 592 с. С. 106-110.
5. Гвасалія Д. С. Соціальна функція держави та її складові / Д. С. Гвасалія // Економіка і регіон – 2011. – № 2 (29) – С. 42–46.
6. Омелянович Л. О. Бюджетна система / Л. О. Омелянович, В. С. Левченко, О. В. Хістева, О. В. Чайковська, Г. Є. Долматова, О. О. Якубовська. – К. : Знання, 2009. – 234 с.
7. Данич О. Ф. Соціальна функція сучасної держави в контексті розвитку основоположних принципів права / О. Ф. Данич – Електронний ресурс –

Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/63776/30-Danych.pdf?sequence=1>

8. Бульба В. Соціальні функції держави: сучасні моделі реалізації в державному управлінні / В. Бульба – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2011-2/doc/1/02.pdf>

9. Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2003 році. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 472 с.

10. Статистичний щорічник України за 2014 рік / Державна служба статистики України; За ред. І. М. Жук – К. : ТОВ «Август Трейд», 2015. – 585 с.

11. Хайек Ф. А. Дорога к рабству / Фридрих Август фон Хайек; пер. с англ. – М. : Новое издательство, 2005. – 264 с.

12. Основні напрями соціальної політики на 1997–2000 рр.: Затвержені Указом Президента України від 18 жовтня 1997 р. № 1166/97 // Урядовий кур'єр. – 1997. – № 202-203.

13. Основні напрями соціальної політики на період до 2004 року: Схвалено Указом Президента України від 24 травня 2000 року № 717/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 21. – С. 11–32.

14. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. Б. Є. Патона. – К. : ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2012. – 72 с.

15. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015- Електронний ресурс – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

16. Революция сознания: Трансатлантический диалог / С. Гроф, Э. Ласло, П. Рассел; Пер. с англ. – М. : ООО «И-во АСТ» и др., 2004. – 248 с.

17. Гальчинський А. Світ розвертається ліворуч – у бік людини / А. Гальчинський // Дзеркало тижня. Україна – №40. – 29 жовтня 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/anatoliy-galchinskiy-svit-rozvertayetsya-livoruch-u-bik-lyudini>

18. Аристотель. Политика / Аристотель // Древнегреческая философия: от Платона до Аристотеля. – М. : ООО Издательство АСТ»; Харьков «Фолио», 2003. – 829 с.

19. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл; Пер. с англ. – Т.3. – М. : ИГ «Прогресс», 1993. – 351 с.

20. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – ст. 141

21. Про схвалення Стратегії подолання бідності : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 161-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248898080>

ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНОЙ ФУНКЦИИ ГОСУДАРСТВА

Н. М. Деева, д. э. н, профессор, Институт демографии и социальных исследований имени М. В. Птухи НАН Украины

Очерчены особенности выполнения государством своих социальных функций в условиях построения социально-экономической модели развития. Особое внимание уделено структурной двойственности социальной функции государства. Через специальные индикаторы оценена экономическая активность и уровень поддержки незащищённых слоев населения в Украине, а также обобщены попытки власти относительно регуляторного обеспечения социального назначения государства за годы независимости. Определены условия достижения государством социальных целей за счет пересмотра теоретико-методологической базы бюджетного процесса.

Ключевые слова: социальная функция государства, реализация социальной функции государства, социальное государство, индикаторы экономической активности государства, особенности социальной политики в Украине, теоретико-методологическая база бюджетного процесса.

FEATURES OF IMPLEMENTING SOCIAL FUNCTION OF THE STATE

N. M. Deeva, D. E., Prof., Institute of Demography and Social Studies named after M. V. Ptukha of NAS Ukraine

Features of fulfilling social functions by the state in the conditions of socio-economic model of development building are outlined. Particular attention is paid to the structural duality of the social functions of the state. The economic activity and the level of support of the unprotected social strata in Ukraine are estimated through the use of specific indicators, as well as the attempts of authorities regarding to regulatory provision of the state's social purpose during the years of inde-

pendence are generalized. The conditions of attaining the social aims through reviewing the theoretical and methodological basis of the budget process by the state are defined.

Keywords: social function of the state, implementation of social function of the state, welfare state, indicators of the state economic activity, the features of social policy in Ukraine, theoretical and methodological basis of the budget process.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. В. Я. Швецем

Надійшла до редакції 28.09.2016.